

Stefánia

TÁRSASÁG • KULTÚRA • IFJÚSÁG • BŰNÜGY • SPORT

Barokk tömeg, középkori falszövet, reneszánsz ablak

Fotó: Nagy László

Három rendtartomány: a kapisztránus (a kolostor tulajdonosa), a mariánus, és a stefanita szerzetes hallgatói tanulnak az alsóvárosi kolostor teológiai főiskoláján. A fölújítás egyik feladata éppen az, hogy a szerzetesek számára biztosítson megfelelő életteret.

A szociális otthon kiköltözése után igen leromlott állapotban kapták vissza az épületet. Nemcsak az elmúlt négy évtized, hanem a háború, s az azt megelőző évek számlájára írható, hogy alaposan elhanyagolták a kolostort. A megtalált középkori padlóburkolat mintegy 60-90 centiméterrel mélyebben van a külső szintnél – ez a város „földszintjének” többszöri feltöltésének következménye.

Az egyébként is alacsonyan fekvő alsóvárosi területen álló épület annyira átnedvesedett az épület, hogy még az első emeleti ajtóküszöbök is elkorhadtak. A vizet aktív elektromos falszigetelési eljárással üzték ki a falakból. Megfordult a kapilláris irány, s az erős áramlás ezentúl nem jut föl a téglákba. Ezen felül „lé-

Ferencesek kolostora

„A ferencesek most több kolostort is visszakaptak, de közülük is kiemelkedik a szegedi, amely – amellet, hogy ismét a szerzetesek lakóhelyéül szolgál – egyben a rend teológiai főiskolája is. Az én feladatom az alsóvárosi kolostor fölújítása, illetve a szükséges átépítés megtervezése, természetesen szorosan együttműködve az Országos Műemlékvédelmi Hivatallal” – mondta Harsányi István, a ferences rend építész, amikor az alsóvárosi kolostor helyreállításának jelenlegi állapotáról kérdeztük.

legző vakolat” biztosítja a maradék nedvesség elpárolgását.

A régészeti kutatások középkori részleteket tártak föl. A kolostor első emeletén kis ablakokra bukkantak – megmaradásuk annak köszönhető, hogy a barokk átépítés idején éppen az eredetileg középfolyosós rendszerű cellahelyiségek közepén raktak be egy széles falat, amely eltakarta a középkori, apró ablakokat.

Ezeket bontották most ki, s a kis ablakok – a barokk idején vágott nagyobb nyílások mellett – különös at-

moszférával töltik meg a szerzetesi cellákat.

Szerencse, hogy nemcsak a „szociális otthon korszakban”, hanem a török időkben sem következett jelentős átalakítás. A pénzhány, illetve a megszálló tilalma ezúttal az értékmentés malmára hajtotta a vizet. Harsányi István fogalmazása szerint egy különbség mégis volt: a örök nem üzte el innen a ferenceseket...

A barokk átépítés idején létesült az új refektórium (azaz: kolostori ebédlő), amelynek mennyezeti falké-

pei ugyancsak a jelenlegi kutatások során bukkantak elő. „Maulbertsch nem jutott el Szegedig” – mondta mosolyogva az építész, a freskók színvonalára célozva, de az Atya-Fiú-Szentlélek hármaskompozíciójának ízes megfogalmazása mégis érdemes a megőrzésre.

A kutatók a mai lépcsőház egyik falán gyönyörű, kőből faragott, reneszánsz ablakkeretet tártak föl, s most készülnek tervek az udvari falakon jól láthatóan megmaradt középkori szerkezeti részek kiemelésére is.

A ferences rend építész a kolostor tetőtérét is felhasználta; ide is szerzetesi cellák kerültek. A műemlékvédelmi szakemberekkel közösen úgy döntöttek, hogy a tetőtérben elhelyezett cellák ablaka az udvar felé nyílik, így a külső homlokzat hatása változatlan marad.

A középkori részletek hangsúlyozásával a kolostor igen érdekes hatást kelt. Messziről nézve a barokk arányokat és nyílásrendszert mutató épülettömeg látszik – ha viszont közelebbről vesszük szemügyre a falakat, előtűnnek a jelzékenységűen kiemelt középkori töredékek: falszövet, ablak- és ajtókeretek.

Harsányi István elmondta, hogy a két udvart is körülfogó kolostor keleti udvarának régészeti feltárása még folyik. Kert falnyomaira bukkantak, ahol a héhai szerzetesek gyógygyövényeket termesztettek.

Az egyik melléképületből előkerült szoborlelet restaurálásán is dolgoznak (a szobrok kiemeléséről annak idején lapunk is írt). Valószínűnek látszik, hogy a Máriaoszlop, és a Szent István szoborcsoport nem kerül vissza eredeti helyére, az épület elé, hanem talán a kolostor folyosóján állítják ki az évtizedekig földben rejtő szobrokat.

Nyilas Péter

Havas Boldogasszony temploma

Kibontják a déli kaput

Az alsóvárosi későgótikus Havi (vagy másképpen: „Havas”) Boldogasszony-templom, a mellette álló barokk ferences kolostorral Szeged legjelentősebb építészeti együttese. Külön-külön is védettek – a kolostor jelentőségét még az is növeli, hogy álló, középkori, koldulórendi kolostor ezen kívül csak a vaskvári domonkosrendieké ismert.

Dr. Lukács Zsuzsa, az Országos Műemlékvédelmi Hivatal kutatója a feltárás és rekonstrukció kezdetétől vezette a munkálatokat. A „Szeged” című folyóirat 1989. évi 2. számában közölt írásából idézünk:

„...a kolostor és templom építéstörténete a következőképp alakult. 1459-ig a XIII. századi Szent Péter templom mellett felépült a kolostor. Ezután kezdték meg a Havi Boldogasszony-templom építését, ami 1503. augusztus 5-éig befejeződött. 1503 után – a Szent Péter-templom lebontásával párhuzamosan – elkezdtek a torony, és a káptalanterem építését. 1543-ban az építkezés abbamaradt, a torony nem épült fel, csak a szentély magasságáig.... A kolostor átépítése és a torony befejezése a XVIII. század műve.”

Dióhéjban ennyi a két épület története. A barokk átalakítás ideje 1713 és 1772 közé esik. Ekkor készült el a torony két felső szintje is. A múlt században Molnár Pál városi főmérnök készített fölméréseket a templomról. Neki köszönhető, hogy fennmaradtak az időközben megsemmisült

ablakok mérműveinek (vagyis az ablakívben elhelyezkedő faragott kőrácsoknak) már a XIX. században is csak töredékeiben látható rajzolatai. Steindl Imre, a neogótika kiváló ismerője (a Parlament épületének tervezője) 1876-ban tervek készített a templom átalakításáról. A német neogótika szellemében formálta volna át az épületet – ha a nagy árvíz el nem mossa a tervek is... Ma már azt mondhatjuk: örülünk annak, hogy így történt; mert így – ugyan a barokk kézjegyével – megmaradtak az eredeti formák.

A templom jelenlegi kutatása 1984-ben kezdődött, s fontos eredményeket hozott. Megtalálták többek között a déli homlokzat gótikus bejáratát, az ablakok környéklőit, és a gótikus ablakosztók indításait. A befalazott kapunak csupán csúcsíves záradéka pusztult el, ötlépcsős bélietét téglából falazták, s még a középkori vakolat is rábukkantak.

Dr. Lukács Zsuzsa a most folyó munkákról elmondta, hogy megkezdődött a csaknem teljes épségében megmaradt déli kapu kibontása.

Műemlékhez nem lehet avatatlan kézzel nyúlni; az általános építész-főlkészültség itt kevés. Elmélyült általános történeti-műemléki ismeretekre is szükség van, nemkülönben sok-sok alázatra, amellyel tervező a kutatási eredményekre támaszkodva az eredeti formák felé fordul. Vladár Ágnes, és munkatársa: Fülöpp Róbert a legapróbb tervek elkészítésekor sem hagyta figyelmen kívül ezeket az elveket.

Így teremttették újra (igaz, egyelőre csak papíron) szinte a semmiből az alsóvárosi templom ablakrácsait, amelyek nyom nélkül veszték el az időben. A tizenhárom nyílásból álló ablaksor két szélén, a nyugati oldalon (ahol a mai, és egyben a mindenkori főkaput látjuk), valamint a déli rész utolsó ablakának kutatásakor már a múlt században fölméréseket végző Molnár Pál sem talált semmit; másutt még föllelte a gótikus mérművek

Vállig kőből – Steindl rajzai után – Vörösréz déli kapu

Mérműves ablakok tervei

Vladár Ágnes az Országos Műemlékvédelmi Hivatal építész, az alsóvárosi műemlék épületegyüttes vezető tervezője. Arról az igen kényes feladatról beszélt, mit jelent egy műemlék épület fölújítása – a tervező szemével nézve. S ami a szegediek számára különösen fontos: vázolta azokat az elképzeléseket is, amelyek meghatározzák majd a templom és kolostor külső megjelenését.

egészíteni az ablakosztót, s restaurálni az ablakkávát.

Főnt, az ablakívben, az ablak legfőbb díszét adó mérmű (faragott kőrács) helyén azonban már jól megkülönböztethető, anyaghasználatban is különvált megoldást alkalmaztak. Modern, de anyagában és színében jól illeszkedő fémszerkezet jel-

zi majd a megsemmisült részeket. Így nem mosódik össze a régi és a kiegészítés, nincs tehát hamisítás – az eredeti részek értéke pedig növekszik. Hiányérzet sem zavar majd bennünket, hiszen az ablakok íve nem marad üres, befejezetlen (pedig ez is egy lehetett volna a helyreállítás lehet-

séges módokai közül). Kiválasztották már az ablakokba kerülő üveget is: rendkívül visszafogott, lilás árnyalatú, de semleges, szűrt fényt adó üvegtáblák bocsátják majd be a fényt, még bensőségebbé téve a templomhajót. Más szín, például a kedvelt halvány-sárga, azért nem jöhetett szóba, mert meghamisította volna a falfestmények, és a barokk berendezés színeit.

A déli kaput hamarosan kibontják, eredeti részeti föltárják és helyreállítják. Készen állnak már a puritán ferences templomhoz igazodó, egyszerű megjelenésű új kapuszárnyak, amelyeket dísztelen vörösrézlapokkal borítottak.

A templom falait „földkö-

zelben” fagy- és vízálló téglákkal védtek meg, az eredeti gótikus lábazatrészeket pedig ugyancsak helyreállítják.

Fülöpp Róbert a kolostor fölújításának műemléki tervein is dolgozik. Nagy feladat a barokk tengelyrendszerű, de gótikus nyomokat őrző falak új megjelenítése. Meg kell találnia azt a harmóniát, amely egymás zavarása nélkül fogja össze a két stílus jegyeit. Az egykori, fából épített kerengő szerkezetét az udvari falon jelzékenységű burkolat jeleníti meg, s a térbeli kiterjedést kertészeti rendezés segít majd elképzelni.

A kolostorudvart körbezáró falakon ablak- és ajtótükröket láthatunk a fölújítás befejezése után, de a kőszobrász-restaurátoroknak is akad még munkájuk az ablaktöredékek kibontása-
kor.